

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Media-analyse Boerenprotesten

Datum 8 juni 2021

Status Definitief

Auteur Directie COM/Team Newsroom/ Lieuwe Kalkhoven

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Maatschappelijke onrust en de boerenprotesten	3
1.2	Leeswijzer	3
2.	Managementsamenvatting	5
3.	Tijdslijn (in tekst)	6
4.	Onderliggende beweegredenen	11
4.1	Ondergewaardeerd en weggepest	11
4.2	Culturele identiteit: de kloof tussen stad en platteland	12
5.	Factoren van een ‘succesvolle’ protestbeweging	13
5.1	Goed voorbeeld doet volgen	13
5.2	Geen gehoor leidt tot verdere (radicalere) acties	13
5.3	Maatschappelijk draagvlak	14
5.4	Groepsgevoel	15
6.	Wat zorgt ervoor dat het vuur weer dooft?	16
6.1	De angel eruit?	16
6.2	Kantelpunt publieke opinie	16
6.3	Radicalisering en onbegrip	17
6.4	Verdeeldheid bij de boeren	17
6.5	Escalatie van beweegredenen	18
7.	Welke lessen kunnen we uit deze casus leren?	19
8.	Korte impressie media-aandacht	20
8.1	Landelijke media	20
8.2	Social media	21

1. Inleiding

1.1 Maatschappelijke onrust en de boerenprotesten

De laatste jaren staan in het teken van demonstraties van verschillende groepen in de samenleving. ‘Nooit eerder werd er meer gedemonstreerd in Nederland dan in 2019’, schrijft [Het Parool](#) eind december van dat jaar. Er worden enkele zeer grote klimaatmarsen georganiseerd, onder andere leraren en zorgpersoneel eisen meer loon en betere arbeidsomstandigheden, studenten demonstreren voor betere huisvesting, er wordt zowel pro- als anti-Zwarte Piet gedemonstreerd. In de daaropvolgende jaren springen ook anti-discriminatiedemonstraties, vanuit de Black Lives Matter-beweging, in het oog, alsmede de meer recente protesten tegen de coronamaatregelen. En dan zijn er in 2019 en 2020 de boerenprotesten. Vooral de honderden tractoren die over de snelwegen naar Den Haag trekken en zich verzamelen bij provinciehuizen en op het Malieveld, wordt het beeld van protest van de afgelopen jaren.

Volgens deskundigen komt de drang om te demonstreren in golfbewegingen en zitten we nu in een piekperiode. Toch lijkt er meer aan de hand. Steeds vaker laten groeperingen van zich horen, die in algemene zin een negatieve houding hebben ten opzichte van de richting waarop wij met Nederland gaan. Dit fenomeen, een breder geldend negatief gevoel in de samenleving, staat ook wel bekend als ‘maatschappelijke onbehagen’. Opvallend is dat er veelal een duidelijk voor- en tegenkamp is die in opvattingen lijnrecht tegenover elkaar staan, op zowel politiek als maatschappelijk vlak. Er wordt dan gesproken over kloven in de samenleving die onze maatschappij verdeelt in groepen op basis van bijvoorbeeld leeftijd (generatiekloof), opleidingsniveau, politieke voorkeur, culturele identiteit en afkomst, en regio (stad versus periferie). Vaak uit een gevoel van onbehagen zich vroeg of laat in maatschappelijke onrust, in de vorm van protesten en (andere) acties.

In deze media-analyse nemen we een uiting van maatschappelijke onrust, namelijk de boerenprotesten, onder de loep. De boerenprotesten dienen als prototype voor onrust in de samenleving die tot uiting komt in protest. Op basis van de mediaberichtgeving proberen we in kaart te brengen hoe een dergelijk protest zich ontwikkelt, welke momenten en gebeurtenissen bepalend zijn geweest voor de maatschappelijke onrust, maar ook hoe de rust weer is wedergekeerd, en hoe media hierover berichten. Dit stelt ons in staat om een duiding te geven aan welke beweegredenen en factoren ten grondslag liggen voor het (succes van het) protest en welke lering we hieruit kunnen trekken met het oog op andere uitingen van maatschappelijke onrust in Nederland.

1.2 Leeswijzer

Deze media-analyse begint met een (3) chronologisch overzicht van de ontwikkelingen vanaf de aanloop naar de eerste demonstratie van de boeren op 1 oktober 2019 tot aan eind december 2020, wanneer de laatste geregistreerde acties worden gemeld. In de analyse daarna wordt door middel van [cijfers] terugverwezen naar de bijbehorende gebeurtenis in het chronologisch overzicht.

Daarna bevat de analyse drie kernparagrafen: (4) Achterliggende beweegredenen voor de protesten; (5) Factoren die bij hebben gedragen aan de effectiviteit van de protestbeweging; en (6) oorzaken waardoor de geest van de protestbeweging weer ‘in de fles’ is gekomen. In paragraaf (7) wordt getracht om lessen te verbinden aan de inzichten die uit deze analyse naar voren komen. In de laatste paragraaf (8) wordt tot slot een kort kwantitatief beeld geschetst van de hoeveelheid en verloop van de mediaberichtgeving in landelijke dagbladen en op social media.

Voor de inhoudelijke (kwalitatieve) media-analyse is gebruikgemaakt van bijna honderd artikelen in zowel landelijke als regionale dagbladen (gedestilleerd uit de nieuws- en kennisdatabank Lexis Nexis), die in de periode 1 oktober 2019 tot 31 december 2020 zijn verschenen. Deze artikelen zijn specifiek geselecteerd vanwege de (inhoudelijke) duiding (analyses, Q&A's, commentaren en opiniestukken) die het medium tracht te geven aan het onderwerp.

2. Managementsamenvatting

In deze media-analyse nemen we een uiting van maatschappelijke onrust, namelijk de boerenprotesten, onder de loep. Op basis van de mediaberichtgeving proberen we in kaart te brengen hoe een dergelijk protest zich ontwikkelt en te duiden welke beweegredenen en factoren ten grondslag liggen voor het (succes van het) protest en welke lering we hieruit kunnen trekken met het oog op andere uitingen van maatschappelijke onrust in Nederland.

Uit analyses en duidingen in de media blijkt dat achterliggende beweegredenen, die ten grondslag liggen aan de protesten, zijn dat boeren zich ondergewaardeerd en achtergesteld voelen. Zij moeten - in hun ogen onrechtmatig - aan steeds strengere wet- en regelgeving voldoen en er is bijna niemand die voor hun positie opkomt. Daarom nemen zij het heft in eigen handen. Het legt de kloof tussen stad en platteland bloot.

Verschillende factoren dragen bij aan een grote effectiviteit van het boerenprotest. De boeren merken niet alleen dat andere massademonstraties, maar zeker ook hun eigen acties iets teweegbrengen in het land. Een niet te onderschatten aspect daarbij is het gebruik van de honderden landbouwmachines. Hierdoor zijn zij extra zichtbaar, hoorbaar en voelbaar. Zij voelen zich daarbij gesteund door de publieke opinie. Een groot aandeel in de effectiviteit van het protest is de bereidheid van een grote groep om in actie te komen, doordat er een grote mate van homogeniteit (groepsgevoel) is en een effectieve organisatie via social media plaatsvindt.

Media stellen echter dat de boeren 'hun hand overspelen' door de acties te ver door te voeren. Demonstraties ontaarden in ontwrichting van de samenleving, vernieling en intimidatie en bedreiging van politici en bestuurders. Hierdoor kantelt de publieke opinie in hun nadeel en ontstaat er verdeeldheid in de groep over de koers en de redenen waarom er actie wordt gevoerd.

3. Tijdlijn (in tekst)

o. De aanloop (2019)

- Heel 2019 staat in het teken van demonstraties van verschillende groepen in de samenleving.
- In het voorjaar van 2019 ontstond er toenemende frictie tussen boeren en dierenactivisten door acties van militante groepen. Het zorgde voor heftige reacties van boeren.
- In mei 2019 hielden 100 activisten bijvoorbeeld een boerderij in Boxtel bezet. Dat zette veel kwaad bloed bij de boerengemeenschap en zorgde voor veel aandacht in de (regionale) media. Boeren trokken toen al met tractoren naar gerechtsgebouwen om hardere straffen te eisen tegen activisten.
- In deze periode zien we ook de geboorte van Farmers Defence Force (FDF), dat begint als een Facebookpagina (opgericht door de varkenshouder uit Boxtel, Mark van den Oever) en een appgroep, om de boeren te verenigen en zich te weren tegen de angst om slachtoffer te worden van dierenactivisten. Het zorgt ervoor dat boeren zich snel kunnen verenigen en in actie kunnen komen tegen dierenactivisme. Later groeit FDF uit tot een ietwat militante beweging die zich actief inzet voor boerenwelzijn en het boerenbelang.

1. 1 oktober 2019 – Protest op het Malieveld

- Duizenden boeren vertrokken in de nacht per tractor in colonnes naar Den Haag. Dit zorgde voor de drukste ochtendspits in de Nederlandse geschiedenis met 1.136 kilometer file. Op het Malieveld vond een demonstratie plaats.
- De communicatie tussen de organisatie en het gemeentebestuur verliep slecht, aldus Agractie. Meer dan het aantal toegestane boeren reden door naar het Malieveld, wat zorgde voor een verkeerschaos in het Haagse centrum. Naar schatting waren er uiteindelijk minstens 2.200 tractoren aanwezig in Den Haag.
- Naast het protest in Den Haag waren er ook acties op andere plekken in het land. In Groningen parkeerden protesterende boeren hun trekkers bij het treinstation. Op de A28 tussen Hoogeveen en Zwolle vond een langzaamactie plaats. In het Media Park in Hilversum protesteerden tientallen boeren bij het redactiegebouw van de NOS.
- *Vrijwel alle media* gaan in op de maatregelen die minister Schouten bekendmaakte. De coalitiepartijen zijn positief over de aangekondigde maatregelen, de oppositiepartijen kritisch. Boeren, bouwers en natuurliefhebbers zijn met de plannen niet veel wijzer geworden, aldus Klaver (GL). LTO Nederland is blij dat het kabinet kiest voor het vrijwillig uitkopen van boeren in plaats van gedwongen krimp, maar volgens de bonden blijven zorgen en onzekerheid, vooral als het gaat om het afgeven van vergunningen in de toekomst.

2. 14 oktober 2019 – Protesten door heel het land

- In het land vonden verschillende protesten door boeren plaats bij diverse provinciehuizen, waaronder Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant, Gelderland, Groningen en Noord-Holland.
- Breed en prominent aandacht in de media. De meeste aandacht voor de acties in Groningen, waarbij de acties uitmondde in een gewelddadige sfeer. Zo werd de deur van het provinciehuis geramd door een tractor en werden politieagenten belaagd met stro.
- Onder druk van de boerenprotesten hebben de provincies Drenthe, Gelderland, Overijssel aangegeven de stikstofmaatregelen in te trekken. Verschillende kranten (*AD*, *Volkskrant*) koppen dat provincies 'zwichten voor de boeren'.
- Verschillende politici en bestuurders veroordelen de grimmige protesten in Groningen. CdK Paas (Groningen) zegt dat 'dreigingen, intimidatie en vernielingen onaanvaardbaar zijn in een democratie en in een rechtstaat'. Minister Schouten zegt alle begrip voor de protesterende boeren te hebben, mits zij zich aan de wet houden.
- Volgens NRC deelt de stikstof 'het land in tweeën'. *De Volkskrant* schrijft dat 'minister Schouten

de regie over de 'gebiedsgerichte aanpak' inmiddels behoorlijk kwijt lijkt te zijn'. Van der Wulp (NOS Journaal) zegt dat rond het kabinet 'zeker wat frustratie' merkbaar is 'over de slappe knieën van sommige provinciale bestuurders, maar minister Schouten van Landbouw die kijkt ook naar zichzelf'.

3. 16 oktober 2019 – Protesten rond het RIVM

- Op 16 oktober waren er protesten, onder meer in Den Haag, Utrecht en De Bilt, nabij het RIVM. In Den Haag werd het leger ingezet om te voorkomen dat boeren het Binnenhof zouden betreden, en om de veiligheid in de stad te waarborgen.
- De boeren braken door de afzettingen en reden met tractoren het Malieveld, vervolgens door winkelstraten en blokkeerden belangrijke kruispunten. Uiteindelijk was het centrum van Den Haag grotendeels lamgelegd en moest het openbaar vervoer worden stilgelegd. De snelwegen rond de stad stonden volledig vast door de vele tractoren.
- In de media prominente aandacht voor het massale stikstofprotest van de boeren tegen methoden (RIVM) en maatregelen (Den Haag). In analyses en commentaren wordt verwezen naar incidenten (doodskast Klaver, tractoren die de stad lamleggen) die ertoe kunnen leiden dat boeren krediet verliezen. De sfeer leek in de middag grimmiger te worden, maar volgens Wiessing (NOS Journaal) kunnen de boeren terugkijken op een geslaagde actiedag.
- Verder stellen verschillende deskundigen dat het boerenprotest de verstoorde verhouding tussen stad en platteland blootlegt. Daarbij wordt de vraag gesteld wie de regie heeft: kabinet, provincies of de boeren. Er wordt gesproken van een 'wankelmoedige overheid' en een 'knieval' door provincies.

4. 25 oktober 2019 – Protesten in Noord-Brabant en Zuivelsector

- Op 25 oktober protesteerden voornamelijk boeren uit Noord-Brabant bij het Provinciehuis van Noord-Brabant tegen het provinciale stikstofbeleid. De provincie besloot uiteindelijk om de maatregelen toch in te voeren. Tevens werd er actiegevoerd tegen het voorgenomen beleid van de Zuivelsector. Zo verspreidde Farmers Defence Force de persoonlijke telefoonnummers van bestuurders van zuivelbedrijven en werd het hoofdkantoor van FrieslandCampina in Amersfoort geblokkeerd. Als reactie hierop lieten de zuivelbedrijven weten dat ze hun plannen hebben ingetrokken.
- Trouw meldt verder dat het OM gaat onderzoeken of een peiling op de Facebookpagina van de actiegroep Farmers Defence Force (fdf) strafbaar is. Hierin stelt fdf-voorman Van den Oever de vraag 'Moeten we CDA-Statelieden in Brabant persoonlijk aanpakken na het verraad van 25 oktober?'

5. Bouwprotest

- In het verlengde van de boeren demonstreren de bouwvakkers in Den Haag, vooral vanwege de strengere regels over grondvervuiling (stikstof).

6. 16 december 2019 – Ontbijt Rutte en Schouten met boerenvoormannen

- Verschillende media melden dat MP Rutte en minister Schouten vanmorgen ontbijten in het Catshuis met enkele boerenvoormannen. Ze hopen de boeren af te houden van de aangekondigde nieuwe acties. Rutte en Schouten zullen naar eigen zeggen 'de plannen van het kabinet toelichten' en te 'luisteren naar de voorstellen van het Landbouw Collectief'.
- Actieleider Van Maanen (fdf) zegt in het dat de fdf de komende dagen bepaalt hoe de boerenacties er op woensdag uit komen te zien. Daarin weegt fdf 'nieuwe argumenten mee', inclusief de uitkomsten van het gesprek.

7. 18 december 2019 – Boerenblokkades + akkoord

- Op 18 december voerden boeren verschillende blokkades uit verspreid over heel het land. Eerder waren de aangekondigde blokkades van distributiecentra van supermarkten al door de rechter verboden, daardoor gingen de boeren hun eigen gang en voerden ze zelf actie. Ze blokkeerden vooral snelwegen en landsgrenzen. Ook waren er boeren bij het mediapark in Hilversum, en eisten daar zendtijd bij het NOS-journaal.

- In vrijwel alle media aandacht voor de acties van de boeren. De avond van tevoren hadden zich al tientallen boeren bij het Binnenhof verzameld, maar die zijn aan het einde van de avond vertrokken. De oproep kwam nadat de rechter gisteren besloot dat boeren de bevoorrading van supermarkten niet mogen platleggen.
- Media melden in de ochtend veel overlast op de wegen. Volgens de media ontbrak het aan regie bij de acties, waardoor het steeds rommeliger werd. Tevens blijkt dat er onder boeren en in politiek Den Haag grote verwarring leeft over het stikstofakkoord. Minister Schouten reageert: Het is een recht, maar doe het op een publieksvriendelijke manier vindt ze.
- Verschillende media melden dat het kabinet met 13 land- en tuinbouworganisaties een ‘voorlopig’ akkoord heeft bereikt over de aanpak van de stikstofproblemen. Volgens LTO is de belangrijkste afspraak dat boeren niet worden gedwongen om hun bedrijf te verkopen en dat er geen sprake is van een algehele krimp van de sector. Het kabinet gaat verder boeren ondersteunen die willen investeren, verplaatsen of stoppen.
- Actiegroep FDF zegt dat er ‘nog zeker geen akkoord’ is en dat anderen voor hun beurt spreken. Lambie (RTL) wijst erop dat het gaat om een ‘aantal basisafspraken’ en vooralsnog niet om een ‘totaaloplossing’. Van der Wulp (NOS) spreekt van een ‘voorlopig akkoord’ en wijst erop dat ‘echte oplossingen’ pas begin volgend jaar volgen.
- Volgens hoogleraar Brouwer (RUG) waren de blokkeeracties strafbaar en betwijfelt of de acties onder het demonstratierecht vielen. “Hij stelt dat de actievoerders niet opkomen voor het algemeen belang, maar voor hun eigen belang. Hun acties zijn niet tegen de regering, maar tegen weggebruikers. Roorda (RUG) stelt dat als een protest alleen wordt gebruikt als dwangmiddel het niet valt onder het demonstratierecht.

8. 19 februari 2020 – Protest Den Haag

- Op 19 februari reden honderden boeren opnieuw met trekkers naar Den Haag. Ditmaal werd er opgeroepen om niet via de snelweg te rijden. Er werden diverse bekeuringen uitgedeeld aan boeren die zich hier niet aan hielden.
- Vrijwel *alle media* gaan in op de boerenprotesten en de berekeningen van het Mesdag Zuivelfonds over de verdeling van stikstofuitstoot. Media melden dat de demonstraties, op enkele kleine incidenten na, ordelijk verliepen. Het AD gaat in op het onderzoek dat het Mesdag Zuivelfonds liet uitvoeren, waaruit zou blijken dat het RIVM in de totale hoeveel van stikstofuitstoot het aandeel van boeren te hoog inschat.
- TK reageert verdeeld. D66 en GL stellen dat het gaat om cijfers van een boerenlobby, FvD onderschrijft de conclusies, CDA vindt dat ‘we het onderzoek serieus moeten nemen’. VVD, CU en CDA willen een hoorzitting organiseren waarbij het RIVM kan reageren op het Mesdagfonds. In analyses en commentaren worden vooral kanttekeningen geplaatst bij de bevindingen van het Mesdagfonds. Trouw noemt in een commentaar de cijfers van het Mesdag Zuivelfonds voorspelbaar en een ‘lobbyverhaal’.

9. Juli 2020 – Blokkades en bedreigingen

- Uitgebreide media-aandacht voor het afbreken van een werkbezoek van minister Schouten (LNV) aan Zeeland vanwege de dreiging van boerenprotesten op **9 juli**. Kamerleden reageren ‘verbijsterend’ op het feit dat een minister het werk onmogelijk wordt gemaakt vanwege een demonstratie. Het demonstratierecht is een groot goed, maar het is ontoelaatbaar dat een situatie bedreigend kan zijn voor een minister, stellen o.a. Lodders (VVD), Geurts (CDA) en Moorlag (PvdA).
- Deskundigen vinden dat de acties van de boeren een gevaar vormen voor het demonstratierecht. “Een demonstratie mag niet worden gebruikt als dwangmiddel om de overheid of derden een andere beslissing te laten nemen”, zegt Roorda, docent bij Rijksuniversiteit Groningen.
- Op **10 juli** blokkeerden tientallen trekkers een distributiecentrum van Albert Heijn in Zwolle. Albert Heijn kon door de blokkade tijdelijk 230 winkels niet bevoorraden. Verder werden onder meer het hoofdkantoor van Jumbo in Veghel en Eindhoven Airport met tractoren geblokkeerd. Verschillende veiligheidsregio’s besloten het gebruik van landbouwvoertuigen tijdens demonstraties te verbieden of het verboden gebruik van tractors op snelwegen niet langer te gedogen en voortaan boetes uit te delen.

- Op **13 juli** in vrijwel alle media aandacht voor de aangifte door de ministers Schouten en Ollongren vanwege bedreigingen. MP Rutte noemt de bedreigingen onacceptabel. 'Je mag demonstreren, maar blijf binnen de wet, bedreigen is uit den boze'. In een commentaar stelt de *Telegraaf* dat het militante karakter van de acties van boeren niets meer te maken hebben met de vrijheid van demonstratie. Ook AD-columnist Akyol ziet het draagvlak voor de boeren afnemen en stelt dat het wangedrag op de hele sector afstraalt.

10. Oktober 2020 – Bedreiging Jetten (D66)

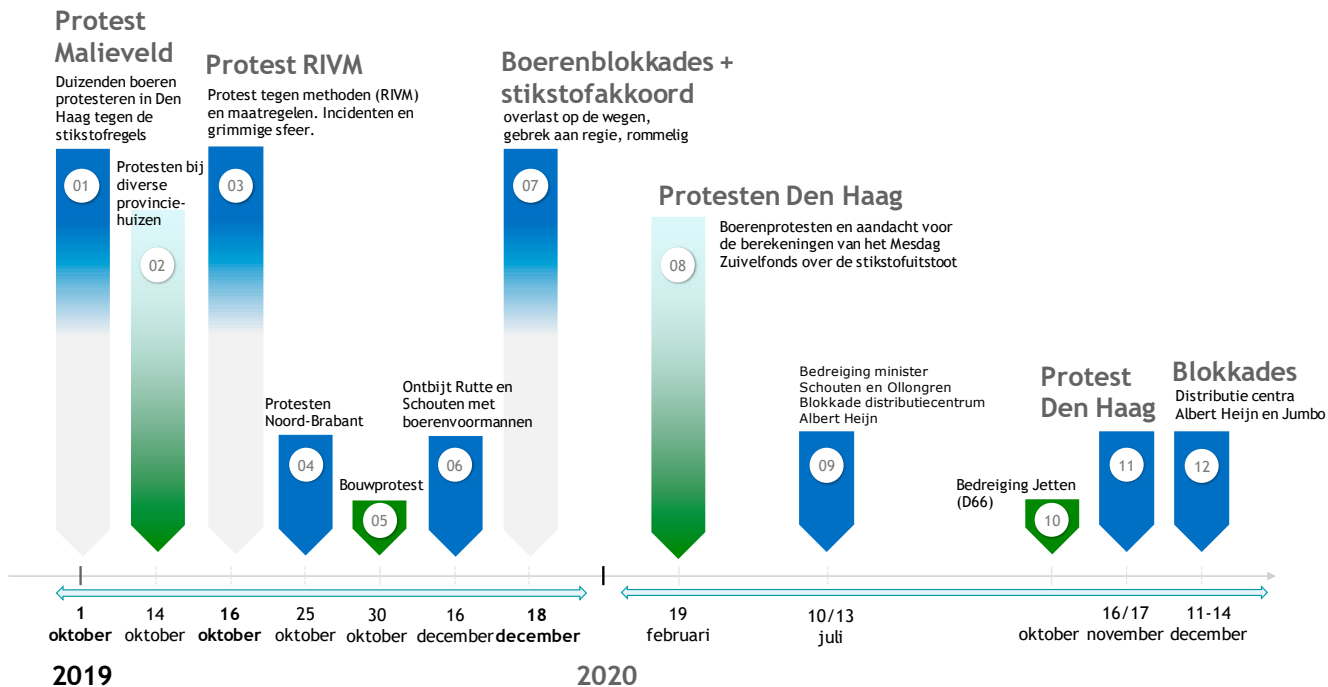
- Jetten (D66) vindt dat er een grens is overschreden met het bezoek dat hij dinsdagavond bij zijn woonhuis kreeg van vijf leden van Farmers Defence Force (FDF). Ze kwamen hem een voedselpakket brengen, omdat Jetten vanwege corona in quarantaine zit. Kaag (D66) noemt het bezoek "intimidatie verpakt in een aardig gebaar. Onacceptabel." Ze vindt het heel zorgelijk dat de privéadressen van politici bekend zijn. Van den Oever (FDF) zegt dat het een sympathiek gebaar was.
- *Volkskrant* schrijft in het commentaar dat de actie per definitie niet ludiek is. Het privédomein van een volksvertegenwoordiger was het toneel van een politieke actie. Dergelijke acties kunnen tot gevolg hebben dat politici zich van burgers gaan afschermen.

11. November 2020 – Boerenprotest Den Haag

- Farmers Defence Force (FDF) wil **16 november** actievoeren en 'persoonlijk' een noodkreet bij koning Willem-Alexander afleveren. Volgens FDF is de koning hun 'laatste en enige hoop' om de boeren te beschermen tegen het beleid van het kabinet. FDF is tegen de opkoopregeling en andere stikstofplannen die in de Omgevingswet zijn opgenomen.
- Op **17 november** was er weer een boerenprotest in Den Haag. Hierbij werd het Malieveld wederom flink beschadigd. Peter Snijders: 'De maatschappelijke ontwrichting die deze actie met zich heeft meegebracht, is gigantisch. Er is nu wel een grens overgegaan.'

12. December 2020 – Blokkades Supermarkten

- Op 11 december wordt gemengd gereageerd op de Kamermeerderheid voor de stikstofwet. FDF stelt dat in de wet "niks voor de landbouw" geregeld is behalve een verzekering, bovendien zijn de doelen onhaalbaar. Boerenorganisatie LTO ziet goede punten in het stikstofakkoord, maar vindt de reductiedoelen voor na 2030 niet reëel.
- Er werden ook boerenacties gehouden omdat de supermarkten volgens sommige boeren te weinig voor hun producten betaalden en uit protest tegen de stikstofwetgeving. Op **11 en 12 december** blokkeerden boeren de ingang van een Jumbo-bevoorradingscentrum in Raalte en er werden ook acties gevoerd in Oosterhout en Geldermalsen. Op **12 december** blokkeerden boeren het distributiecentrum van Albert Heijn in Zwolle en op **13 december** ook kort het Zaanse distributiecentrum.
- Burgemeester Peter Snijders van Zwolle stelde de boeren een ultimatum: 'Ik ben inmiddels wel zo ver, na twee grote blokkades bij dit distributiecentrum, dat dit niet meer zo kan.' Het protest verliep volgens hem bovendien ongeorganiseerd. Hij pleitte landelijke regels rondom boerenprotesten. Albert Heijn verklaarde niet te zullen onderhandelen "met groeperingen die zich niet aan gemaakte afspraken houden".
- Op **14 december** blokkeerden tientallen trekkers zes uur lang het distributiecentrum van de Jumbo in Breda en een tiental boeren blokkeerden ook het huis van Jumbo-directeur Frits van Eerd. Minister Schouten van Landbouw veroordeelde de acties. Zelfs de radicale Farmers Defence Force (FDF) vond de blokkades te ver gaan en ontraadde boeren om bij distributiecentra te demonstreren. Mogelijk kwam dit doordat de brancheorganisatie Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL) had bedreigd om de FDF voor de rechter te slepen en de leden te laten betalen voor de schade.

Figuur 1: Schematisch chronologisch overzicht boerenprotesten (1 oktober 2019-31 december 2020)

4. Onderliggende beweegredenen

Voor elk protest is er een of zijn er meerdere aanleidingen aan te wijzen. Vaak is dat een concrete gebeurtenis, maatregel of verbod dat wordt ingesteld. Voor de boerenprotesten zou als aanleiding het stikstofrapport van de commissie-Remkes aangewezen kunnen worden, waarna er een grote stikstofreductie af werd gekondigd door het kabinet, dat vooral bij de landbouwsector verhaald moest worden. Zo'n gebeurtenis is vaak de spreekwoordelijke druppel die de emmer doet overlopen. Het is echter interessanter om te kijken naar de dieperliggende oorzaken, die al veel langer spelen. In de media zien we verschillende achterliggende redenen van boeren om aan de demonstratie van 1 oktober 2019 deel te nemen. We noemen hier de belangrijkste en vaakst genoemde beweegredenen.

4.1 Ondergewaardeerd en weggepest

Op de eerste plaats hebben veel boeren het gevoel dat er steeds minder aandacht is voor de boer. Zij voelen zich ondergewaardeerd en 'weggezet'. Dat komt enerzijds door de opkomst van 'anti-agrarische sentimenten', zoals actiever wordende dieren- en milieuactivisme, maar ook door een nieuwe politieke realiteit, bijvoorbeeld de opkomst en blijvende aanwezigheid van Partij voor de Dieren en veranderende standpunten van bestaande partijen (m.n. GroenLinks en D66). De oproep van Tjeerd de Groot (D66) dat de veestapel gehalveerd moest worden (AD, 9/9/19) wordt gezien als 'lont in het kruitvat'.

'Boeren in Nederland vinden dat politici, media en activisten de laatste jaren een negatief beeld over boeren hebben geschetst en dat ze ten onrechte zijn neergezet als dierenmishandelaars en milieuvervuilers'. (Tubantia, 1/10/19)

Daarnaast hebben zij het gevoel dat zij minder beschermd worden tegen deze weerstand. Er komt in hun ogen bijvoorbeeld steeds meer wet- en regelgeving (denk aan strengere voedsel- en milieueisen, strengere normering CO₂- en stikstofuitstoot) – veelal opgelegd door Europa – die specifiek de boeren treft. Het voelt voor hen als 'maatregel op maatregel' – ingegeven en opgelegd door mensen en organisaties die 'iets tegen de boer hebben'.

'Ze vrezen dat de strengere eisen op het gebied van milieu en dierenwelzijn als het ware worden gebruikt om hen weg te pesten'. (NRC, 1/10/19)

Hiertegenover zijn de boeren juist van mening dat Nederland niet zonder hen kan. De Nederlandse boeren behoren tot de internationale 'landbouwvoorhoede, waar voedsel volgens de hoogste standaarden wordt geproduceerd. Ze brengen dan ook de vrees naar voren dat een verzwakking van hun concurrentiepositie slechts een verplaatsing oplevert van deze problematiek naar andere landen' (NRC, 1/10/19). Onder de succesvolle hashtag *#trotsopdeboer* dragen zij dan ook uit dat er meer waardering voor de boer verlangd wordt. Het is immers aan de boer te danken dat er 'dagelijks eten op ons bord ligt'.

Volgens de Volkskrant (1/10/19) klopt de negatieve perceptie van de boeren niet helemaal. Sinds de jaren zeventig worden er geregeld peilingen gehouden over het imago van de boerenstand. Daaruit blijkt telkens dat 1) een grote meerderheid van de boeren denkt dat 'het publiek' negatief over hun beroeps-groep denkt, en: 2) dat het tegendeel het geval is: een ruime meerderheid van 'het publiek' heeft juist een positief beeld van agrariërs.

4.2 Culturele identiteit: de kloof tussen stad en platteland

Wat ook in dit kader vaak voorbijkomt is de tegenstelling *stad versus platteland* (en de bijbehorende cultuurverschillen), waarbij boeren zich achtergesteld voelen tegenover de ‘hoogopgeleide elite uit de Randstad’. Boeren vertegenwoordigen de periferie. Mede hierdoor voelen zij zich minderwaardig. Sentimenten die hierbij horen zijn (een gebrek aan) erkenning en waardering.

‘Het imposante boerenprotest legde gisteren feilloos het dieperliggende probleem van Nederland bloot: de enorme kloof tussen stad en platteland. Het was de regio tegen de Randstad. Het was de boeren tegen Den Haag. Het was de melkveehouders tegen Schiphol’. (Leeuwarder Courant, 2/10/19)

Boeren ervaren een hypocrisie van de Nederlandse (vooral hoger opgeleide, stedelijke) consument, die aan de ene kant begaan is met dierenwelzijn, maar aan de andere kant goedkoop vlees wil blijven eten. Het romantische, nostalgische plaatje dat veel stedelingen hebben van ‘de boerderij’ strookt niet met de realiteit en dat valt ‘de stedeling’ tegen. Volgens onderzoeker Elpers (Meertens Instituut) is de boosheid van de boeren op de ‘rest van de maatschappij’ tekenend voor wat er aan de hand is: “Ik denk dat er een strijd woedt over de vraag wie er eigenlijk eigenaar is van het platteland. Wie is eigenaar en wie heeft de kennis en kunde om zich eigenaar te mogen noemen?” (Trouw, 1/10/19).

Hoogleraar bestuurskunde Caspar van den Berg (Campus Fryslan in Leeuwarden, dependance RUG) wordt in dit kader vaak aangehaald, omdat hij als ‘specialist in de regio’ al langere tijd waarschuwt voor de groeiende kloof tussen regio en stedelijk gebied. Met het artikel ‘De wraak van de vergeten regio’s’ duidt hij begin november 2019 in De Telegraaf de herkomst en achtergrond van de boerenprotesten en blokkeerfriezen. De protesten interpreteert Van den Berg als een uiting van een gevoel van ‘niet gehoord worden’ en onvrede. De urgentie hiervan is volgens hem nog onvoldoende doorgedrongen bij de meeste politieke partijen.

“Met de blokkeerfriezen en het boerenprotest nemen de vergeten regio’s wraak. Zij zeggen: tot hier en niet verder. Onze manier van leven telt ook.” (De Telegraaf, 7/11/19)

Dominante frame:

> Boer als slachtoffer

- Het werk en het vak van boer wordt miskend, de positie van de boer wordt achtergesteld en onderdrukt.
- De boer van nu moet hard werken voor zijn geld. Steeds lagere opbrengsten voor producten, toenemende regelgeving (milieu, stikstof).
- Boer levert enorme bijdrage aan exportopbrengsten. Consument meestal niet de schuldige, supermarktketens wel.
- ‘Wij zorgen iedere dag voor het ontbijt’ (Bart Kemp – Agractie).
- Tijdsindicatie: in aanloop en rondom eerste protesten (oktober 2019).

5. Factoren van een ‘succesvolle’ protestbeweging

5.1 Goed voorbeeld doet volgen

Voorafgaand aan de boerenprotesten zijn er in 2019 al verschillende omvangrijke en succesvolle demonstraties geweest, waar met name de klimaatprotesten veel aandacht hebben gegenereerd. Andere protesten laten dus zien dat demonstreren een (effectief) middel is om je politieke stem te laten horen. Het werkt als een ‘lopend vuurtje’: goed voorbeeld doet volgen, zeker als er een effect wordt bereikt. Tegelijk staan de boerenprotesten ook op zichzelf als voorbeeld: het effect van de eerste protesten op 1 oktober 2019 [1], wat betreft media-aandacht en impact op de samenleving, is enorm groot. Waarschijnlijk veel groter dan de boeren zelf hadden verwacht. Voor velen van hen is dat dus voor herhaling vatbaar. En dat gebeurt in de periode erna dan ook veelvuldig.

Een niet te onderschatten aspect daarbij is het gebruik van de honderden landbouwmachines. Hierdoor zijn zij extra zichtbaar, hoorbaar en voelbaar. De boeren hanteren letterlijk een machtsmiddel om het land deels plat te leggen (op de snelwegen en in en rond het Malieveld), maar ook doordat de tractoren hekken omverreden. Leeuwarder Courant (2/10/19) schrijft dat de boeren ‘Den Haag lieten zien wat de macht van het getal betekent’.

Sterker nog, onder druk van de boerenprotesten in de eerste helft van oktober 2019 [1] en [2] maken de provincies Drenthe, Gelderland, Overijssel bekend de stikstofmaatregelen in te trekken. Verschillende kranten (AD, Volkskrant) koppen dat provincies ‘zwichten voor de boeren’.

In deze periode zijn media het echter over eens dat bovenal onvoldoende en chaotisch (NRC), klungelig (Eindhovens Dagblad) en warrig (Trouw) stikstofbeleid van de centrale en decentrale overheden de veroorzaker is van de boerenprotesten. De protesten worden veelal gedeut als: hoewel de boeren er een onorthodoxe aanpak op nahouden, hebben zij wel een punt.

Dominante frames:

- > **Boer als boze beroepsgroep**
- > **Klungelige overheid als schuldige**

- De boeren zijn verongelijkt en protesteren met veel misbaar.
- “Een calimero in de puberteit” (NRC, 5/10/19)
- Demonstraties gaan wel wat ver, maar: boeren hebben een punt.
- Het zijn vooral de overheden die falen met hun afwezige of zwalkende beleid.
- Tijdsindicatie: na eerste protesten (oktober 2019).

5.2 Geen gehoor leidt tot verdere (radicalere) acties

Het protest van de boeren stopt niet na één of twee demonstraties. Niet alleen wordt er ervaren dat met een (dergelijke grootschalige) demonstratie een succesvol ‘machtsmiddel’ in handen is – zeker als het effect lijkt te hebben in het beleid [2]. De boeren hebben daarnaast ook het gevoel dat zij moeten doorzetten als er *geen gehoor* wordt gegeven aan hun protesten. Sterker nog, een deel van de demonstranten – onder leiding van FDF – is van mening dat zij telkens een stapje verder moeten gaan om de

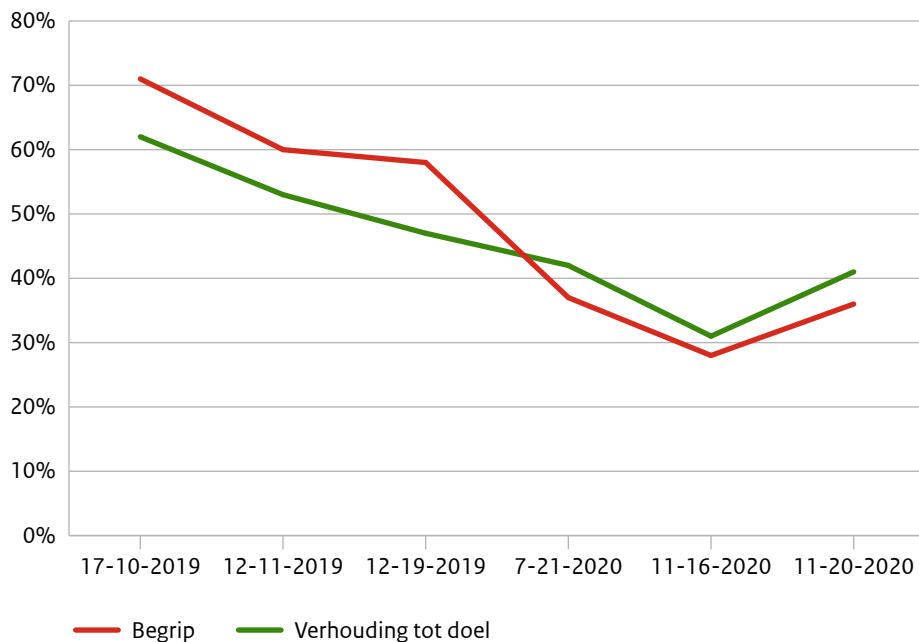
druk op te voeren; zie: [3] en [4]. Zelfs daags na het bereikte ‘voorlopig akkoord’ met het kabinet over stikstofmaatregelen, vervolgden FDF op 18 december 2019 de acties [7]. Hierbij melden media vooral de overlast en intimidatie die erbij gepaard gaat.

Ook in het nieuwe jaar 2020 worden er nog geregeld spontane acties gehouden, in Den Haag (19 februari [8] en 17 november 2020 [11]), en bij supermarkketens en distributiecentra (juli [9] en december 2020 [12]). Daarnaast gaan groeperingen binnen FDF steeds vaker over tot intimidatie en bedreigingen van politici (zie: [9], [10] en [12]).

5.3 Maatschappelijk draagvlak

Tegelijk wordt aanvankelijk ook gesuggereerd – bijvoorbeeld door Agractie-voorman Bart Kemp (‘Bevolking staat achter ons’, Reformatorisch Dagblad, 5/10/19) - dat zij veel steun krijgen vanuit de samenleving. De boeren zijn dan ook van mening dat hun acties gerechtvaardigd zijn en dat het om ‘een groot succes’ gaat. Dit wordt in oktober 2019 ook onderschreven door analyses en commentaren in de media die de protesten (in ieder geval op het gebied van animo en impact) bestempelen als succesvol.

Het begrip voor de acties van de boeren in de samenleving is in het begin (t/m eind 2019) daadwerkelijk hoog, maar kalft gedurende het volgende jaar af. Er is een samenhang tussen de mate waarin Nederlanders begrip voor de acties hebben en in welke mate men het gevoel heeft dat deze acties in verhouding staan tot het doel. Wat wel redelijk stabiel is, is de mate waarin men van mening is dat er genoeg waardering is voor de agrarische sector – een meerderheid vindt na een jaar actievoeren nog steeds dat er onvoldoende waardering is.

Figuur 2: Steun in de publieke opinie voor de acties van de boeren

¹ Dit blijkt uit periodiek kwantitatief onderzoek van Kantar, in opdracht van RVO (onderzoeksrapporten voor intern gebruik)

5.4 Groepsgevoel

Een groot aandeel in de effectiviteit van het protest is de bereidheid van een grote groep om in actie te komen. Dat heeft (ten minste) twee componenten. Op de eerste plaats is er een grote saamhorigheid. De eerder aangehaalde sociale en culturele wij-versus-zij-sentimenten zorgen ook voor een versterkt groepsgevoel. Dat wordt extra versterkt omdat de boeren zichzelf zien als slachtoffer in deze kwestie. Het idee van 'iedereen is tegen ons, maar wij doen het met z'n allen en samen staan we sterk'. Daarbij versterkt het gevoel bij sommigen het idee van onschendbaarheid (want ook: macht van het getal). Zo vinden zij dat zij in het recht staan om ultimatum te stellen aan de politiek en (als daar niet aan voldaan wordt) dat acties die verder gaan dan praten 'gerechtvaardigd' zijn. Zij worden immers gedupeerd.

Een andere component hierin is van organisatorische aard. Hoe krijg je een grote groep mensen die verdeeld zijn over het hele land zo ver om samen te komen? Een grote rol hierin speelt (het gemak van) vereniging door middel van sociale media (vooral de Facebookgroep en de WhatsApp-groepen worden veel aangehaald), waardoor boeren elkaar makkelijk weten te vinden en een actie kunnen organiseren.

6. Wat zorgt ervoor dat het vuur weer dooft?

6.1 De angel eruit?

Een strategie om de angel uit het conflict en de dreigende escalatie te trekken, is het een-op-een-gesprek aangaan. Op 16 december 2019 nodigen premier Rutte en minister Schouten enkele boerenvoormannen uit op het Catshuis om bij een ontbijt in gesprek te gaan over hun zorgen [6]. Zij proberen hiermee de lucht te klaren en nieuwe acties te voorkomen. Deze tactiek wordt vaker toegepast door Rutte; zo bleek dit een effectief middel te zijn om het vuur in de ‘Gele-hesjes-beweging’ te doven. Dit keer heeft het niet zo’n sterk effect, want de geplande acties gaan onverminderd door.

6.2 Kantelpunt publieke opinie

Toch gaat het in de publieke opinie al vrij snel ‘mis’ voor de boeren. Het kantelpunt komt in feite al snel na de eerste protesten. De demonstraties met de karavaan aan tractoren wordt nog door het grootste deel van de media omschreven als (enigszins) terecht (de boeren ‘hebben een punt’) en in de publieke opinie gesteund (zie boven). Dit verandert echter na 14 oktober [2], wanneer de protesten een activistisch(er) karakter krijgen in de vorm van lokale demonstraties bij verschillende provinciehuizen. De meeste aandacht gaat daarbij uit naar Groningen, waar een tractor de deur van het provinciehuis kapotrijdt. De discussie laait op over de vraag of het gebruik van dit soort verregaande acties legitiem is in het protest.

Op 16 oktober, met de volgende geplande demonstraties voor de deur [3], schrijft de Volkskrant in het commentaar dat de provinciebesturen de indruk hebben gewekt dat ze overgevoelig zijn voor intimidatie, maar dat ook de boeren niet gelukkig met de situatie kunnen zijn.

‘Als de taferelen uit Groningen vanaf nu de toon gaan zetten, blijft de publieke opinie niet lang op hun hand. De kans is bovendien groot dat hun euforie over het resultaat van korte duur is’ (de Volkskrant, 16/10/19).

Ook Tubantia stelt dat de publieke opinie de boeren vooralsnog gunstig gezind is.

‘Hardwerkende voedselproducenten die zuchten onder de regeldrift wekken meer sympathie op dan politici en ambtenaren die worstelen met het stikstofdilemma’. (De Twentse Courant Tubantia, 15/10/19)

Maar dat is wel zo lang als het duurt. Zo zegt hoogleraar Arco Timmermans dat de boeren nu nog de ‘gunfactor’ hebben, maar dat ze ‘hun hand niet moeten overspelen’. Die conclusie trekt FDF-voorman Van den Oever zelf ook (De Stentor, 15/10/19).

Tevens worden de eerste vraagtekens gezet bij de andere behandeling van (ongeoorloofde) boerendemonstraties en demonstranten, bijvoorbeeld in vergelijking met Klimaatdemonstraties, zoals Esther Ouwehand (PvdD) in de Kamer opmerkte. Het frame kantelt: boeren zijn niet zelig, zij krijgen juist een voorkeursbehandeling door hun sterke lobby (al dan niet afgedwongen door hun ‘machtsmiddelen’).

Tot slot zorgt ook het feit dat verschillende provinciebesturen ‘toegeven’ aan de boeren om stikstofmaatregelen terug te draaien, voor een andere teneur: media stellen dat provincies ‘zwichten voor

boerenprotesten' (AD) en 'slappen knieën' kregen (NRC). 'Niet de overheid maar boeren voeren de regie', kopt NRC (16/10/19) bij monde van hoogleraar bestuurskunde Boogers.

6.3 Radicalisering en onbegrip

De 'radicalisering' van de protesten, onder leiding van de acties en het oorlogs-discours van Farmers Defence Force, zorgen voor een stemmingswisseling. Het verder lamleggen van infrastructuur (o.a. in Den Haag, [1]), protesten bij het RIVM [2], de vernieling van omheiningen bij provinciehuizen [2] en [4], de blokkade van een distributiecentrum [4], maar vooral de persoonlijke intimidatie van bestuurders en politici (zoals de doodskist met de naam van GroenLinks-leider Klaver [3] of het verspreiden van persoonsgegevens van zuivelfabrikanten, [4]) gaan veel te ver, zo oordelen de meeste betrokkenen.

Dat wordt in de loop van 2020 steeds erger wanneer o.a. ministers Schouten en Ollongren bedreigingen krijgen [9], een groepje boeren onder het mom van een 'ludieke actie' aan het huis van Rob Jetten komen [10], en wanneer er gedemonstreerd wordt voor het huis van Jumbo-directeur Van Eerder [12]. Premier Rutte zegt begin februari 2020 tijdens zijn wekelijkse persconferentie. "Het is een keer klaar. De tolerantie voor dit soort dingen is nu wel richting nul gedaald, ik hoop dat het niet nog een keer gebeurt."

De weerstand tegen de acties van de 'geradicaliseerde' takken van o.a. FDF wordt in 2020 steeds groter. Er heerst in de media en in de publieke opinie een gevoel van 'wat nu weer'? Uit een peiling van EenVandaag uit februari 2020 blijkt dat vooral de manier van protesteren op veel onbegrip kan rekenen in de samenleving. In oktober 2019 kregen de boeren steun van 89 procent van de bevolking, dat percentage is in februari 2020 gedaald tot 49 procent.

Uit een onderzoek van Trouw blijkt dat vooral jonge boeren steeds radicaler worden. Ruim 65 procent van de boeren omarmt de radicalere koers van FDF – en 71 procent zegt zich niet meer vertegenwoordigd te voelen door traditionele landbouwclubs als LTO. Ook vindt bijna driekwart van de boeren dat er helemaal geen stikstofprobleem in Nederland is.

Overigens is het onbegrip wederzijds. Ook de (nu nog) protesterende boeren voelen zich steeds minder gehoord en vertegenwoordigd. Waar zij aanvankelijk nog steun zochten (en dachten te krijgen) in de politiek, bij partijen zoals CDA, VVD, CU, PVV en SGP, wordt het vertrouwen in deze partijen steeds minder groot. Zo werd zelfs verhinderd dat PVV-voorman Wilders tijdens een demonstratie in Den Haag mocht spreken. Alleen FvD en de nieuw-opgerichte BoerBurgerBeweging (BBB) worden nog als medestanders gezien.

6.4 Verdeeldheid bij de boeren

Niet alleen daalt de medestand in de publieke opinie en in de politiek, ook bij betrokken landbouworganisaties (zoals LTO) én bij boeren zelf. Zo ontstaan begin 2020 'scheuren' binnen de verenigde boerenorganisaties. Daar waar hun eenheid juist in het begin de kracht was, valt dit langzaam uit elkaar. De radicalere FDF vindt belangenorganisatie LTO 'te tam', LTO distantieert zich juist van de acties van FDF. Hoewel de gedeelde onvrede onverminderd groot blijft, 'komt er steeds meer onderlinge verdeeldheid aan de oppervlakte' (PZC, 19/2/20). Er is onbegrip dat er ondanks bereikte afspraken en akkoorden (of lopende onderhandelingen) toch steeds weer nieuwe acties op touw worden gezet.

'De snoeiharde taal en het trekkerlegioen zijn voor de gevestigde landbouwclubs zowel een vloek als een zegen. Enerzijds profiteren zij ervan dat FDF voor druk op de ketel zorgt. Anderzijds groeit het ongemak over de manier waarop. Terwijl de actieboeren van FDF zich keihard willen blijven opstellen, zijn de lobbyboeren van LTO bereid tot concessies. Dat wringt steeds vaker'. (PZC, 19/2/20)

6.5 Escalatie van beweegredenen

Het onbegrip dat er in de samenleving kruipt over waarom er telkens maar weer opnieuw geprotesteerd wordt ('Alweer boze boeren in Den Haag? Waarom?', schrijft De Telegraaf op 17 november 2020), heeft nog een ander aspect volgens verschillende media. Het is voor de gemiddelde persoon haast niet meer te volgen waarom de boeren blijven demonstreren. De reden voor de demonstraties zijn niet alleen de stikstofnormen, maar er is een verscheidenheid aan 'zaken die het boerenbestaan bedreigen': stikstof, de Omgevingswet, de Vogelgriep, maar ook algemene onvrede over bestuur en beleid. 'Zo lijkt het boerenprotest een uitlaatklep voor vele grieven', schrijft Trouw (18/11/20).

De bredere onvrede bij boeren vermengt en synchroniseert zich met een bepaalde heersende maatschappelijk onvrede – bijvoorbeeld gevoed door de coronamaatregelen. Zo moet ook 'de media' (en dan met name de NOS) het ontgelden tijdens boerenprotesten.

Dominante frames:

> Boer als agressor

> Boeren krijgen voorkeursbehandeling

- Boeren radicaliseren: gebruiken ongeoorloofde machts- en pressiemiddelen.
- Sympathie verdwenen; veel mensen zijn 'pro boeren, maar tegen de demonstraties/acties'
- Tegen ongeoorloofde acties wordt niet zo opgetreden als bij andere demonstranten (zoals BLM-demonstranten).
- Boer zijn zeer kapitaalkrachtig, in land en machines. En ontvangen veel subsidies. Ook zeer krachtige jarenlange landbouwlobby. Zeer oververtegenwoordigd in politiek.
- Tijdsindicatie: vanaf tweede ronde van protesten (eind 2019-heden).

7. Welke lessen kunnen we uit deze casus leren?

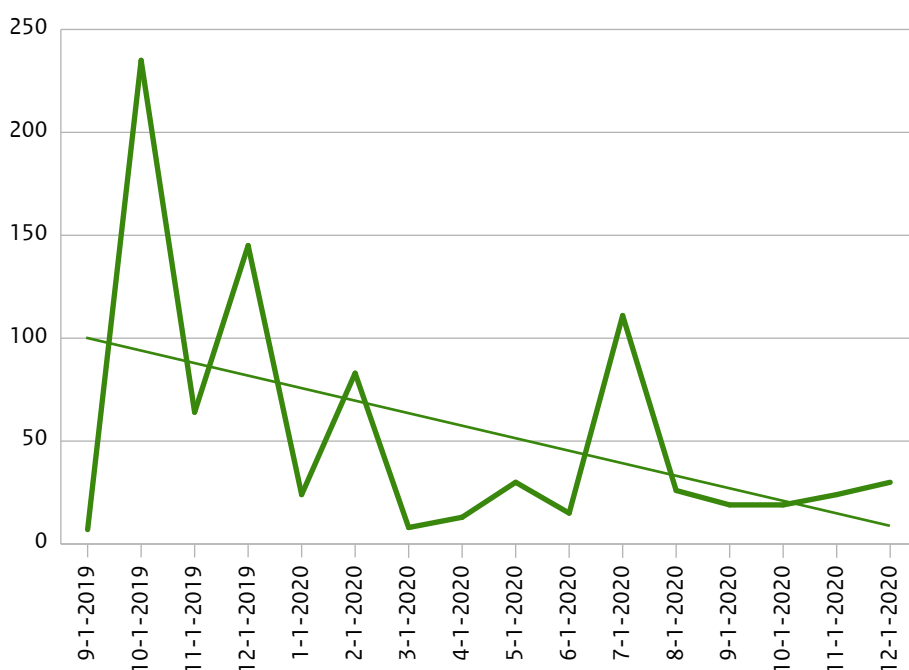
Nu we in kaart hebben gebracht hoe de boerenprotesten zich hebben ontwikkeld, welke beweegredenen te onderscheiden zijn en welke factoren hebben bijgedragen aan het succes (en 'ondergang') van de protestbeweging, is de volgende denkoefening om hieruit algemene lessen te trekken. Welke inzichten uit deze analyse kunnen we voorzichtig extrapoleren naar inzichten over algemene uitingen van maatschappelijke onrust?

- 1. Maatschappelijke onrust begint met onvrede bij een specifieke groep.** Een bepaalde groep in de samenleving voelt zich achtergesteld en onheus bejegend. Krijgen niet (de aandacht, lof, middelen, etc.) waar zij recht op (menen te) hebben. Gevoed door sentimenten en emotie. Kan ook een gevoel van angst of afgunst zijn: het idee dat anderen worden 'voorgetrokken'. In de casus van de boeren komt dat sterk tot uiting in de gepercipieerde kloof tussen 'de stad' en 'het platteland'.
- 2. Onvrede wordt onrust wanneer individuen zich in groten getale weten te organiseren.** De macht van het getal speelt een doorslaggevende factor. Daarnaast is het de boeren (vrij effectief) gelukt om zich te organiseren op Facebook- en WhatsApp-groepen. Dit onttrekt zich daarbij ook nog grotendeels aan het oog. Een broeinest ontstaat vaak in het klein. De opgave is alert te zijn op en – in dit geval zeker – ook oog te hebben voor fricties die regionaal beginnen en tot iets groots uitgroeien.
- 3. Effectiviteit van protest hangt af van hoeveel 'herrie' er wordt gemaakt.** Wat ook een grote rol heeft gespeeld zijn intimiderende middelen waarmee de boeren aandacht hebben getrokken. Met grote trekkers de grote weg op en hierdoor oncontroleerbare toestanden veroorzaken waar weinig tegen te doen is. Het verkeer werd ontregeld en barricades bleken niet opgewassen tegen de landbouwmachines. De demonstranten lieten hiermee zien dat zij letterlijk een machtsmiddel in handen hadden. En ook bereid waren om verder te gaan dan bij 'normale' demonstraties. Ter vergelijking: verplegers, politiemensen en onderwijspersoneel hadden in dezelfde periode ook demonstraties op het Malieveld, maar kunnen hun grieven minder spectaculair cachet geven.
- 4. Steun van de publieke opinie en homogeniteit zijn niet te onderschatten factoren van succes of falen.** Er kan gesteld worden dat de effectiviteit van het protest daalde vanaf het moment dat de publieke opinie zich tegen de boerenprotesten keerde. Dat hebben de protesterende boeren vooral aan zichzelf te wijten, doordat zij 'hun hand hebben overspeeld' met ontwrichtende en intimiderende acties. Ook is de homogeniteit van de actievoerende boeren uit elkaar gevallen, zowel in organisatie als in beweegredenen van protest. Daarbij is het deel dat door is gegaan met het protest verder 'geradicaliseerd' (tot onvrede van het algemeen publiek).
- 5. Aandachtspunten voor de overheid:** Breng in kaart waar en welke gevoelens van onvrede leven. Waar zijn deze gevoelens op gebaseerd? Is dit terecht? Zo ja, wat kun je doen om het op te lossen? Zo niet, wat kan je doen om het gevoel 'om te draaien'? Zorg daarbij vooral dat er meer aandacht is voor wat er speelt in de regio. Regionale media zitten vaak al veel eerder op bepaalde fricties die in hun eigen regio spelen (een goed voorbeeld hiervan is het gaswinningsdossier in Groningen).

8. Korte impressie media-aandacht

8.1 Landelijke media

- In de periode 1 juli 2019 - 31 december 2020 zijn 853 artikelen gevonden² in de vijf grootste landelijke dagbladen³.
- Van de landelijke dagbladen heeft NRC in deze periode de meeste artikelen over de boerenprotesten (57), gevolgd door Trouw (52), Telegraaf en Volkskrant (beiden 48) en AD (35).
- De piek ligt duidelijk op begin oktober 2019 (vooral rondom de eerste demonstratie Malieveld) met 235 unieke artikelen in die maand. Andere pieken zijn in december 2019 (o.a. rondom het stikstofakkoord en de blokkades) met 145 artikelen, februari 2020 (nieuwe protesten in Den Haag) met 83 artikelen, en juli 2020 (bedreigingen en blokkades) met 111 artikelen in die maand. We zien een gemiddelde daling van het aantal artikelen vanaf oktober 2019.
- Veruit de meeste artikelen behoren tot feitelijke berichtgeving of verslaglegging van gebeurtenissen. Slechts een deel – artikelen waarin een duiding wordt gegeven, zoals analyses, vraag-antwoordartikelen, columns, opiniestukken en commentaren – is gebruikt voor de kwalitatieve analyse.

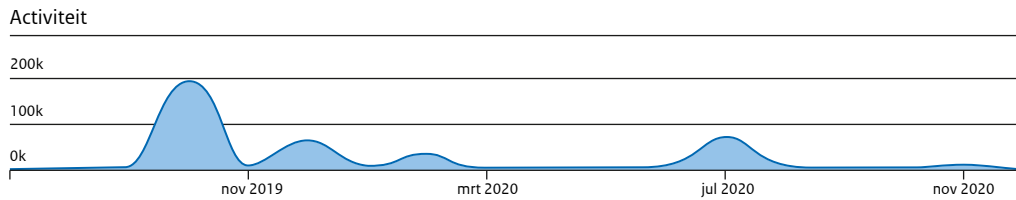

Figuur 3: Aantal artikelen over boerenprotest tussen juli 2019 - december 2020

² Zoektermen: boerenprotest(en) [531 hits], boerenactie(s) [117 hits], en 'farmers defence force' [412 hits].

³ Voor deze kwantitatieve analyse is alleen de data voor deze vijf grootste landelijke dagbladen voor handen. Dit vormt wel de hoofdmoot van het aantal verschenen artikelen en geeft zodoende een goede impressie van de trend. Voor de overige (kwalitatieve) analyse is wel gebruikgemaakt van andere (o.a. regionale) media.

8.2 Social media

Figuur 4: Activiteit berichtgeving sociale media tussen juli 2019 - december 2020

- Dezelfde zoekopdracht voor berichtgeving op social media levert ruim 421.000 berichten op in de onderzoeksperiode. Veruit het merendeel hiervan verschijnt op Twitter: bijna 380.000 berichten.
- Figuur 4 laat de activiteit zien op social media door de tijd. We zien hier dezelfde pieken in aantal berichten als in het aantal artikelen in de landelijke media.
- De trending topics (Figuur 5) geeft een impressie van veelgebruikte en opvallende woorden (of woordcombinaties). Deze woorden sluiten nauw aan bij het onderwerp en leveren zodoende geen verrassende observaties op vanuit de online berichtgeving.

Figuur 5: Trending topics van de berichtgeving over boerenprotesten op social media

Deze brochure is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

8 juni 2021